

PRIVATNA ZAŠTITA KAO FAKTOR SIGURNOSTI

Matija Ležaić
MUP Republike Hrvatske⁷⁶

Apstrakt: *Djelatnošću privatne zaštite se smatraju poslovi zaštite lica i imovine koji se sprovode tjelesnom, tj. fizičkom ili tehničkom zaštitom. Pri tome se tjelesna zaštita vrši putem lica koja neposredno čuvaju i osiguravaju štice ne osobe i imovinu, bez dominantne upotrebe tehničkih sredstava. Danas gotovo da nema države čiji sistem sigurnosti nema segment čiji su nosioci privatni subjekti kao, u organizacijskom smislu, autonomno egzistirajući faktor. Najvažnije karakteristike privatnih sigurnosnih kompanija jesu težnja profitu i trgovanje pružanjem usluga unutrašnje bezbjednosti i zaštite. Većina ovih kompanija su male, fokusirane na prevenciju kriminala i obezbjeđivanje javnog reda i mira, kao i na usluge privatnog obezbjeđenja na unutrašnjem tržištu. Upravo i ovaj stručni rad ukazuje na neke od najvažnijih karakteristika privatnih sigurnosnih kompanija, kao i važnu ulogu koju ove kompanije imaju za bezbjednost društva uopšte.*

Ključne riječi: *privatna sigurnost, menadžment sigurnosti, zaštita, bezbjedonosne agencije.*

Uvod

Druga polovina XX i početak XXI vijeka obilježeni su relativno brzim promjenama koje su nepovratno promijenile svijet. To razdoblje obilježava nekoliko događaja i procesa koji su značajni za nastanak privatnih bezbjednosnih agencija. Uzroke njihovog nastanka možemo podijeliti na direktne podsticaje njihovom nastanku i na podsticaje koji dolaze kao rezultat šireg spektra društvenih promjena. Zajedničkim djelovanjem tri krucijalna činioca – završetak Hladnog rata i vakum koji je on izazvao u potražnji i pružanju bezbjednosti, transformacija u prirodi ratovanja i normativni rast privatizacije u svim sektorima - stvoreni su novi prostori i zahtjevi za formiranjem privatne industrije bezbjednosti. Završetak Hladnog rata doveo je do

⁷⁶ matija.lezaic@gmail.com

značajne redukcije u veličini nacionalnih vojski, a istovremno i do porasta globalne nesigurnosti. Ovakav razvoj događaja stvorio je povoljne uslove za snabdijevanje privatne industrije bezbjednosti novim ljudima i opremom, kao i za povećanje zahtjeva i uslova za njeno angažovanje. Završetak Hladnog rata doveo je do toga da bude demobilisano više od šest miliona vojnika, od kojih su mnogi novi posao pronašli u privatnom sektoru bezbjednosti. Završetak Hladnog rata je za posljedicu imao i to da se više oružja i vojne opreme našlo u privatnim rukama nego u državnom vlasništvu, a broj nestabilnih i konfliktnih područja se udvostručio.⁷⁷

Danas gotovo da nema države čiji sistem sigurnosti nema segment čiji su nosioci privatni subjekti kao, u organizacijskom smislu, autonomno egzistirajući faktor. Očigledna je povezanost i saradnja privatnih i državnih sistema sigurnosti koja proizlazi iz potreba i zahtjeva nadležnih državnih organa iz sistema sigurnosti, a koja je u skladu sa tim zahtjevima, zakonski definisana.⁷⁸

Kako su u stranim zemljama sva preduzeća, privatna ili državna, to se i reakcije na ugrožavanje sigurnosti tih preduzeća neminovno dijeli na privatnu – preko privatnih preduzeća za obezbjeđenje (public policing). Ovakva načelna podjela, naravno ne isključuje mogućnost miješanja ova dva oblika, a njihovu zajedničku sadržinu čini pojam "Policing".

Uloga i karakteristike privatnih sigurnosnih kompanija

Kako bi smo objektivno sagledali ulogu i značaj privatne sigurnosti u savremenom društvu ukazaćemo na neka uvodne segmente šta je zapravo privatna sigurnost i kako se privatne agencije (kompanije) dijele.

Legitimne privatne aktere možemo podijeliti prema vrsti sigurnosnih (bezbjednosnih) usluga koje pružaju i tipu unutrašnje organizacije na privatne vojne (private military) i privatne bezbjednosne (private security) kompanije.⁷⁹ Pojam „bezbjednost” ima šire značenje od pojma vojska, i obuhvata i pojam military i pojam security.⁸⁰

⁷⁷ Litavski, J. (2012). *Izazovi privatnog sektora bezbednosti*. Beograd: Centar za evroatlanske studije, str. 2.

⁷⁸ Ahić, J., Pustahija, A., Omerović, M. Sistem privatne sigurnosti u BiH – predrasude, izazovi i perspektive, *Kriminalističke teme*, 2013, str.8.

⁷⁹ Stojanović, S. (2008). *Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretinja*. Beograd: Centar za civilno vojne odnose, str. 18.

⁸⁰ Ljeljak, H., Bubalo, S. (2018). Menadžment privatne sigurnosti. CMZ, str.16.

Privatne bezbjednosne kompanije možemo podijeliti na:

1. *privatne vojne kompanije,*
2. *privatne kompanije za fizičko-tehničko obezbjeđenje i*
3. *privatne detektivske agencije.*

Iako je termin „privatne bezbjedonosne kompanije” u upotrebi u mnogim zemljama, oko tačnog značenja tog pojma vode se brojne rasprave. Godard definiše privatne bezbednosne kompanije kao „registrovanu civilnu kompaniju koja je specijalizovana u pružanju ugovornih usluga komercijalne prirode domaćim i stranim klijentima radi zaštite ljudi, humanitaraca ili industrijskih kompleksa u okvirima zakona države u kojoj se takva djelatnost odvija.”⁸¹ Opširnija definicija privatne bezbjednosne kompanije glasi: „Privatna bezbednosna kompanija je jasno strukturirana i hijerarhijski ustrojena registrovana korporativna asocijacija, koja pruža usluge bezbednosnog karaktera, takmičeći se sa drugim takvim firmama za dobijanje poslova sa drugim takvim firmama na tržištu.”⁸²

Najvažnije karakteristike privatnih bezbednosnih kompanija jesu težnja profitu i trgovanje pružanjem usluga unutrašnje bezbjednosti i zaštite. Većina ovih kompanija su male, fokusirane na prevenciju kriminala i obezbjeđivanje javnog reda i mira, kao i na usluge privatnog obezbjeđenja na unutrašnjem tržištu.

U pojedinim zemljama Evropske unije privatne zaštitarske kompanije obavljaju poslove regulacije parking prostora, evidentiranje kazni za nepropisno parkiranje, sprovođenje zatvorenika u kaznenim ustanovama, obezbjeđivanje zatvora sa blažim nadzorom, pa čak i pisanje prekršajnih prijava za kršenje javnog reda i mira. Neke države otišle su toliko daleko, da se pripadnici zaštitarskih agencija i zakonski tretiraju kao policijski službenici u pogledu primjene ovlaštenja, te regulisanja radnog staža i beneficija u pogledu ostvarivanja prava. U Litvaniji i Latviji na primjer, pripadnici zaštitarskih službi imaju ovlasti da uhapsu osumnjičenog

⁸¹ Goddard, S. (2001). *The private military company: A legitimate international entity within modern conflict, a thesis presented to the faculty of the U. S. Army command and General Staff college.* Fort Leavenworth, KA, USA: University of New South Wales.str.34.

⁸² Litavski, J. (2012). *Izazovi privatnog sektora bezbednosti.* Beograd: Centar za evroatlanske studije, str. 5.

počinioca krivičnog djela zatečenog u izvršenju istog ili neposredno nakon toga, i da ga zatim predaju nadležnim policijskim organima.⁸³

Privatne kompanije su prisutne u podjeli budžetskog kolača i pripada im veliki dio istog. Države se rješavaju poslova koji ih opterećuju i angažuju kompanije koje će profesionalno obavljati posao, a koje su ugovorom odgovorne za dosljedno provođenje potpisanih obaveza. Ovo se pokazalo kao odlična odluka i predstavlja primjer za sve ostale koji ovu praksu još uvijek ne provode.

Također, organizacija sigurnosti se prepušta lokalnim zajednicama koje razrađuju plan postupanja u skladu sa događajima i zahtjevima zajednice koji se dešavaju u konkretnim periodima, i koje je potrebno prilagoditi načinu postupanja i korištenja tehničke opreme. Angažovanje osoblja može biti kolektivno i individualno u zavisnosti da li je potrebna agencija ili samo pojedinci koji mogu obaviti konkretan zadatak.

Pod zaštitom imovine podrazumijeva se zaštita zgrada, proizvodnih, poslovnih prostora, gradilišta, vozila koja prevoze opasne terete, novca, drugih dragocjenosti i sl., dok se zaštitom lica smatra obezbjeđivanje stručnjaka, menadžera, osoba koje prenose novac, povjerljivu poštu itd⁸⁴. Tehnička zaštita lica i imovine ostvaruje se tehničkim sredstvima i napravama čija se vrsta, namjena i kvalitet utvrđuju posebnim propisima. Tehnička sredstva i naprave mogu biti npr. televizijske, video i druge elektronske naprave ili mehaničke ili elektronske i druge naprave. Pod tehničkom zaštitom podrazumijeva se i stvaranje tehničkih uslova za spriječavanje protivpravnih radnji usmjerenih prema šticenoj osobi ili imovini, kao i razvijanje oblika tehničke zaštite, a posebno⁸⁵:

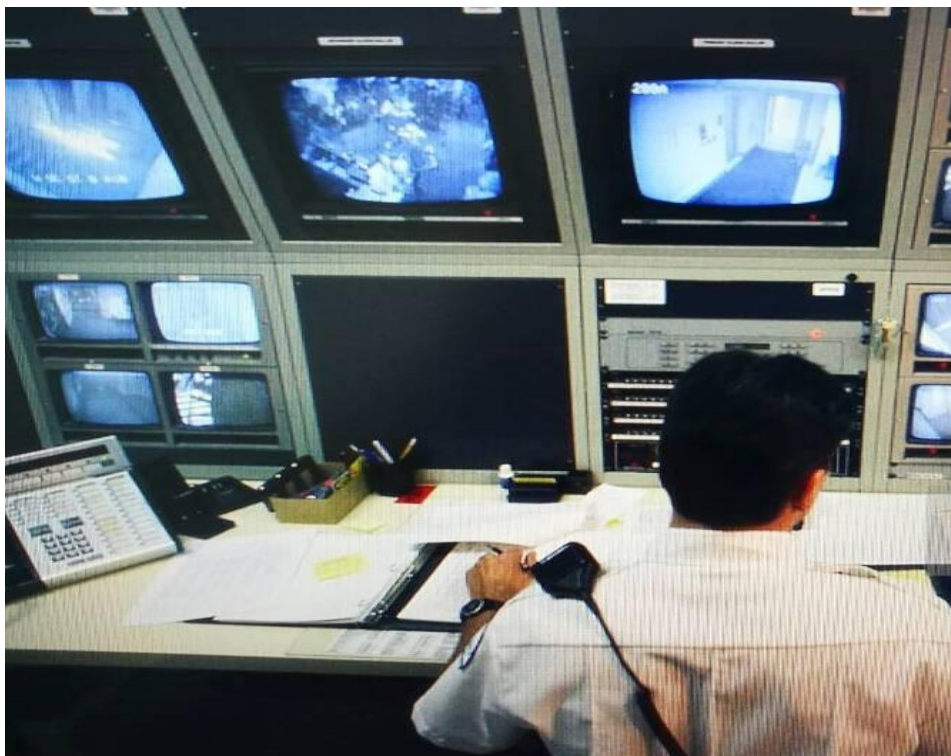
- protivprovalne, protivprepadne i protivdiverzionalne tehnike,
- zaštite ljudi i čovjekove okoline,
- zaštite nedopuštenog pristupa u šticene prostore,
- zaštite od unošenja eksplozivnih, jonizacijskih i ostalih opasnih materija,
- zaštite podataka i dokumentacije i
- zaštite od iznošenja, odnosno otuđenja šticenih predmeta.

⁸³ Nikač, Ž. i Pavlović, G., (2012). Pravo privatne bezbednosti. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija;

⁸⁴ Javorović, B.: Defendološke osnove sigurnosti na radu. – Rad i sigurnost, 4, 2000, 3, str.183 – 214

⁸⁵ Ljeljak, H., Bubalo, S. (2018). Menadžment privatne sigurnosti. CMZ, str.23.

Pomenuti oblici tehničke zaštite sprovode se na području štíćenog prostora ili u štíćenj gradjevini, te u pratnji i osiguranju prilikom prevoza štíćenih osoba, novca, vrijednosnih papira i dragocjenih metala. Djelatnost privatne zaštite mogu obavljati samo registrovana pravna lica, tj. agencije. Osnivač takvog pravnog lica može biti samo fizička osoba koja ima odobrenje policijske uprave za obavljanje djelatnosti privatne zaštite. Tehničku zaštitu mogu obavljati i privatni preduzetnici. Poslove privatne zaštite, zavisno od nivoa složenosti i ovlašćenja lica koja ih obavljaju, vrše čuvari, zaštitari i zaštitar – tehničari.

Slika 1. Tehnička služba kao vid podrške sektoru sigurnosti

Uloga menadžmenta sigurnosti u savremenom društvu

Pod pojmom bezbjednosni menadžment u širem smislu podrazumijeva se odlučivanje o bezbjednosnim ciljevima organizacionog sistema, o načinima i sredstvima da se izbjegnu nepovoljni uticaji koji dolaze iz okruženja ili samog organizacionog sistema, ili da se njihov štetan uticaj smanji. Bezbjednosni menadžment, prema tome, označava upravljanje resursima usmjereno ka postizanju određenih ciljeva bezbjednosti. Prema teorijskim shvatanjima, menadžment

bezbjednosti podrazumijeva projektovanje i upravljanje sistemom obezbjeđenja na način kojim se uklanjaju uslovi za nastanak pojava ugrožavanja bezbjednosti, kao što su terorizam, sabotaza, špijunaža, nezgode na radu i sl. Bezbjednosni menadžment se uslovno može podijeliti na: menadžment u bezbjednosnim organizacijama; bezbjednosni menadžment u organima državne uprave; javnim službama i djelatnostima; i bezbjednosni menadžment u dohodovnim organizacijama⁸⁶.

Danas se ne može zamisliti nijedna savremena kompanija u kojoj top menadžment ne pridaje veliki značaj menadžmentu bezbjednosti na svim nivoima donošenja važnih poslovnih odluka. Naime, funkcija menadžmenta nije vezana samo za fizičku i tehničku zaštitu korporacije, kako se tradicionalno doskora tretirao menadžment sigurnosti. Pored klasičnih bezbjednosnih funkcija, menadžment sigurnosti danas prikuplja, obrađuje i dostavlja mnoge važne podatke top menadžmentu. Oni se mogu odnositi na proces zapošljavanja, konkurentske firme, stanje unutar same organizacije i van nje, partnerske organizacije i sl.

Jedna od najvažnijih funkcija menadžmenta sigurnosti jeste prikupljanje kvalitetnih operativnih podataka i informacija koje se odnose na moguće rizike ili oblike ugrožavanja, kako same korporacije tako i njenih zaposlenih. Prikupljeni podaci i informacije bezbjednosnog karaktera su osnova za izvođenje kvalitetne bezbjednosne procjene, a na bazi nje i sačinjavanja kvalitetnih planova preduzimanja mjera i radnji kako bi se spriječile neželjene posljedice po korporaciju, njenu imovinu, interese i zaposlene.

Podaci i informacije koje ukazuju na kriminalne oblike ugrožavanja svakako zaslužuju posebnu pažnju, bilo da se radi o ugrožavanju spolja ili iznutra. Kvalitetan menadžment sigurnosti će, zahvaljujući dobroj organizaciji, podjeli poslova, procjenjivanju i planiranju, blagovremeno saznati za eventualne oblike ugrožavanja, izvršiti blagovremenu procjenu bezbjednosne situacije, isplanirati potrebne mjere i radnje na spriječavanju i presjecanju određene kriminalne aktivnosti i u saradnji sa nadležnim državnim organima preduzeti mjere na otkrivanju, pronalaženju i lišenju slobode učinilaca krivičnih djela.

⁸⁶ Ljeljak, H., Bubalo, S. (2018). Menadžment privatne sigurnosti. CMZ, str.25.

Umjesto zaključka:

Nesporno je da je privatni sektor sigurnosti u ekspanziji, ali s obzirom na njegovu djelatnost može se postaviti veoma značajno pitanje, da li se djelatnosti privatne bezbjednosti, uključujući i djelatnost korporativne sigurnosti, isključivo odnosi na privatni interes, ili je ta djelatnost šira i obuhvata javni interes. Sadašnje stanje u ovoj oblasti ukazuje na činjenicu da djelatnost privatne sigurnosti prevazilazi isključivo privatne interese i prostire se na određene oblasti javnih interesa, pa je u tom smislu teško napraviti neko strogo razgraničenje između ova dva sektora. U tom kontekstu razmatranja interesantno je i sljedeće mišljenje: privatizacija u oblasti sigurnosti je, po svemu sudeći, opšteprihvatljiv trend u svjetskim okvirima i nesumljivo je da privatna sigurnost doprinosi efikasnoj zaštiti vitalnih vrijednosti cjelokupnog društva, s tim da se država još ne lišava nadzorne funkcije nad sektorom privatne bezbjednosti. Mogućnosti privatnog sektora bezbjednosti su veoma široke i s obzirom na to da je postalo pravilo da korporacije svoje poslovanje i imovinu štite same, koristeći upravo mogućnost privatnog ukupnog nivoa sigurnosti u društvu. Oba navedena mišljenja idu u prilog onim shvatanjima prema kojima privatna sigurnost ne vrši djelatnost isključivo za opsluživanje privatnih interesa, već se njena djelatnost odnosi i na šire društvene sigurnosne aspekte.

Literatura:

1. Ahić, J. (2009). Sistemi privatne sigurnosti. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
2. Goddard, S. (2001). The private military company: A legitimate international entity within modern conflict, a thesis presented to the faculty of the U. S. Army command and General Staff college. Fort Leavenworth, KA, USA: University of New South Wales.
3. Javorović, B.: Defendološke osnove sigurnosti na radu. – Rad i sigurnost, 4, 2000, 3, str.183 – 214
4. Litavski, J. (2012). Izazovi privatnog sektora bezbednosti. Beograd: Centar za evroatlanske studije.
5. Ljeljak, H., Bubalo, S. (2018). Menadžment privatne sigurnosti. Banja Luka:CMZ.
6. Nikač, Ž. i Pavlović, G., (2012). Pravo privatne bezbednosti. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija
7. Stojanović, S. (2008). Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretnja. Beograd: Centar za civilno vojne odnose.

PRIVATE PROTECTION AS A SECURITY FACTOR

Abstract: *The activity of private protection is considered to be the protection of persons and property carried out by the body, ie. physical or technical protection. In doing so, physical protection is provided through persons who directly guard and insure the protected persons and property, without the dominant use of technical means. Today, there is almost no state whose security system does not have a segment whose bearers are private entities as, in the organizational sense, an autonomously existing factor. The most important characteristics of private security companies are the pursuit of profit and trading by providing internal security and protection services. Most of these companies are small, focused on crime prevention and public order, as well as private security services in the internal market. It is this professional work that points to some of the most important characteristics of private security companies, as well as the important role that these companies play for the security of society in general.*

Keywords: *private security, security management, protection, security agencies.*